

Teoria i pràctica de la traducció

Montserrat Bacardí Tomàs
Ona Domènech Bagaria
Cristina Gelpí Arroyo
Marisa Presas Corbella

PID_00165388

Material docent de la UOC

Montserrat Bacardí Tomàs

Doctora en Filologia Hispànica i llicenciada en Filologia Catalana. És professora de la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha dut a terme diverses tasques editorials. Des de 1998 és coordinadora de *Quaderns. Revista de Traducció*. Ha publicat articles d'història de la literatura i de la traducció i els llibres *Alfons Costafreda. La temptació de la poesia* (1989), *Cent anys de traducció al català (1891-1990). Antologia* (1998), *Anna Murià. El vici d'escriure* (2004), *El Quixot en català* (2006). *Catalans a Buenos Aires. Records de Fivaller Seras* (2009) i, amb Pilar Godayol, *Una impossibilitat possible. Trenta anys de traducció als Països Catalans (1975-2005)* (coord.) (2010) i *Diccionari de la traducció catalana* (dir.) (2011).

Ona Domènech Bagaria

Llicenciada en Filologia Catalana (1990) i màster en Lingüística Aplicada: Planificació i Serveis Lingüístics (1994) per la Universitat de Barcelona. És doctora en Lingüística (2006) per la Universitat Pompeu Fabra i professora del programa de Llengua i Literatura Catalanes dels Estudis d'Arts i Humanitats de la UOC. Té una àmplia experiència en el camp de l'assessorament lingüístic (com a correctora i traductora), i també en la docència de la traducció (com a professora de la Facultat de Traducció i Interpretació de la Universitat Pompeu Fabra).

Cristina Gelpí Arroyo

Llicenciada en Filologia Catalana (1990), doctora en Filologia Catalana (1997) i llicenciada en Dret (2007). És professora agregada del Departament de Traducció i Ciències del Llenguatge i professora a la Facultat de Traducció i Interpretació de la Universitat Pompeu Fabra, on imparteix docència en matèries de traducció jurídica, redacció i lexicografia. És consultora del programa de Llengua i Literatura Catalanes dels Estudis d'Arts i Humanitats de la UOC.

Marisa Presas Corbella

Llicenciada en Llengua i Literatura Alemanyes (1978) i doctora en Traducció i Interpretació (2006) per la Universitat Autònoma de Barcelona. És professora de la Facultat de Traducció i Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona, on imparteix docència de traducció de l'alemany al català i al castellà. És autora de nombroses traduccions de l'alemany en els àmbits de la literatura infantil i juvenil i de la teoria de l'art.

L'encàrrec i la creació d'aquest material docent han estat coordinats per la professora: Ona Domènech Bagaria (2012)

Primera edició: febrer 2012

© Montserrat Bacardí Tomàs, Ona Domènech Bagaria, Cristina Gelpí Arroyo i Marisa Presas Corbella

Tots els drets reservats

© d'aquesta edició, FUOC, 2012

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Disseny: Manel Andreu

Realització editorial: Eureka Media, SL

Dipòsit legal: B-1.015-2012

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Introducció

A la vida diària rebem un gran nombre de textos, orals o escrits, una bona part dels quals són traduïts. Reportatges i sèries de televisió, notícies d'agències de premsa, manuals universitaris, fulls d'instruccions d'aparells o obres literàries, en són només uns quants exemples. En totes aquestes situacions es donen dues constants de la història de la traducció: la traducció té un paper de primer ordre en la difusió de coneixements i en les relacions entre cultures, però el traductor és un personatge anònim, en el qual només ens fixem quan no ha fet bé la seva feina. Així, per exemple, qualsevol català de cultura mitjana coneix *Tirant lo Blanc* (si més no, n'ha sentit parlar); ara bé, quants catalans saben que aquesta novel·la va ser traduïda a l'anglès per D. Rosenthal, i que va aconseguir un gran èxit de vendes? Més recentment sabem que *Les veus del Pamano*, de Jaume Cabré, ha venut gairebé mig milió d'exemplars a Alemanya. Ara bé, quants catalans de cultura mitjana en coneixen el nom de la traductora, Kirsten Brandt? I a l'inrevés, quants catalans saben que Josep Carner, Manuel de Pedrolo o M. Aurèlia Campmany han estat traductors prolífics?

Possiblement, una de les causes del fet que la traducció es consideri una activitat secundària és la seva aparent facilitat. Qualsevol persona que coneix dues llengües ha fet alguna traducció circumstancial; qualsevol persona que viu en un medi bilingüe tradueix constantment, si més no mentalment; generacions d'estudiants han après llatí o grec traduïnt d'aquestes llengües, etc.

Doncs bé, sota l'aparent facilitat de la traducció s'amaguen nombrosos problemes que fan que el traductor s'hagi de plantejar preguntes com: fins a quin punt ens podem allunyar del text original? Com podem fer arribar al nostre lector tal concepte o tal altre de la cultura original que no té paral·lel en la cultura de la traducció? Fins a quin punt podem variar l'ordre de la frase del text original? Com podem traduir tal metàfora? Entre tal solució i tal altra, quina és la més adequada?

Les respostes a aquestes preguntes es troben per dues vies aparentment contraposades, però que en realitat són complementàries: per la via de l'experiència pràctica i per la via de la teoria, encara que més que de "respostes" hem de parlar de "criteris per a respondre" a aquestes preguntes. Perquè una de les característiques principals de la traducció és que els problemes als quals s'enfronta el traductor són sempre nous i no es poden resoldre amb receptes del tipus: "per a traduir un concepte específic d'una cultura cal...", "es pot variar l'ordre de la frase del text original sempre que...", "no es pot variar l'ordre de la frase original quan...". I una altra característica determinant és que no hi ha cap

"prova del nou" que ens permeti de comprovar si hem resolt correctament els problemes. Una traducció sempre admet revisions i versions diferents. Això fa també que els límits entre una bona traducció i una de dolenta siguin difusos.

Davant de tot això, què podem esperar de l'estudi de la teoria i la pràctica de la traducció?

Des del nostre punt de vista, la pràctica ens aporta sobretot la consciència dels problemes i les dificultats que planteja qualsevol tasca de traducció, però també el domini dels procediments i de les eines que tenim al nostre abast per a resoldre'ls. Per la seva banda, la reflexió teòrica ens aporta el coneixement de principis o criteris per a guiar la pràctica, però sobretot eines conceptuals que ens permeten de sistematitzar i generalitzar a partir de la pràctica. Per això en el plantejament d'aquesta assignatura hem procurat que hi hagi una interacció entre la teoria i la pràctica, tant pel que fa al contingut de cada mòdul, com a la relació entre els mòduls.

Hem distribuït la matèria en sis mòduls, dels quals tres tenen una orientació més teòrica i descriptiva (són els mòduls 1, 2 i 6) i tres tenen una orientació més pràctica (els mòduls 3, 4 i 5). A continuació, exposarem breument el contingut de cadascun.

En el mòdul "Aspectes de la pràctica de la traducció", que ha de servir com a primer contacte amb la disciplina, ens ocupem de definir el nostre objecte d'estudi, la traducció, i en presentem d'una manera molt general les modalitats o especialitats, tal com s'han desenvolupat en el curs de la història.

De la mateixa manera que la pràctica de la traducció ha evolucionat al ritme dels canvis socials, culturals i tecnològics, també ho ha fet la reflexió teòrica al voltant del fenomen. Per això, en el mòdul "Qüestions de la teoria de la traducció" presentem una panoràmica del paper de la traducció i de la interpretació en la difusió del coneixement, i ens ocupem dels principals corrents de pensament en la teoria de la traducció. El contingut d'aquest mòdul es complementa amb el mòdul "La traducció en la cultura catalana", en què estudiem la història de la traducció en llengua catalana des d'un doble vessant: la traducció al català, és a dir, la recepció d'altres cultures per part de la cultura catalana, i la traducció del català, és a dir, la difusió de la cultura catalana mitjançant la traducció.

Dediquem el mòdul "La competència del traductor" a l'estudi dels problemes i les dificultats que planteja la traducció d'un text, als tipus d'estratègies amb les quals es poden resoldre, i als coneixements i habilitats necessaris per a traduir.

Aquests coneixements i habilitats tenen una aplicació metodològica a la resolució de problemes i dificultats en el procés de la traducció. Ens ocupem d'aquest procés en el mòdul "Metodologia de la traducció", en el qual, després d'identificar els requeriments de l'encàrrec de traducció, ens endinsem en les

tres fases principals del procés: l'anàlisi del text d'origen, l'establiment de la relació d'equivalència i la construcció del text de destinació. A continuació, ens centrem en les eines i els recursos de què disposa el traductor, posant un èmfasi especial en els recursos informàtics i en els sistemes de traducció assistida per ordinador. I per acabar, ens ocupem de l'error en la traducció, concebut com un element més per mesurar la qualitat de la traducció.

En el mòdul "La traducció entre el castellà i el català" ens situem en un context concret de traducció, assumible per qualsevol estudiant del grau en Llengua i Literatura Catalanes en què s'imparteix aquesta assignatura, i per això oferim una panoràmica general de les característiques que presenta la traducció de textos entre aquestes dues llengües, tenint en compte els condicionaments socials que envolten aquest procés de traducció en els territoris de parla catalana de l'Estat espanyol. Això ens permet veure les singularitats que presenta la traducció entesa com un instrument de normalització lingüística, i posar èmfasi en el funcionament gramatical de les dues llengües, així com en les convencions i els estils que els són propis, amb l'objectiu d'oferir estratègies lingüístiques concretes que ajudin el traductor a evitar les interferències pròpies d'una situació de convivència territorial.

Objectius

Els objectius que heu d'haver assolit després d'haver treballat els materials didàctics de *Teoria i pràctica de la traducció* es poden resumir de la manera següent:

1. Conèixer els objectes i els principals corrents teòrics de la teoria de la traducció.
2. Conèixer la problemàtica que envolta la relació entre la teoria i la pràctica de la traducció.
3. Conèixer els factors que intervenen en l'exercici de la professió.
4. Conèixer el paper de la traducció i de la interpretació en la difusió del coneixement.
5. Conèixer els mecanismes psicolingüístics i els coneixements i les habilitats que constitueixen la competència traductora.
6. Identificar els problemes i les dificultats de traducció, i saber aplicar les estratègies de traducció adequades.
7. Identificar els paràmetres que configuren l'encàrrec de traducció.
8. Conèixer els factors que contribueixen a la comprensió del text d'origen així com els moviments de renovació de la redacció que ofereixen recomanacions per a la producció del text de destinació.
9. Identificar els tipus de relacions d'equivalència que s'estableixen en una traducció, així com els principals tipus d'errors de traducció que cal evitar.
10. Conèixer un repertori ampli de recursos útils per a la traducció i aproximar-se a les eines de traducció automàtica i traducció assistida.
11. Entendre el paper crucial que juga la traducció en el procés de normalització lingüística de la llengua catalana.
12. Conèixer les característiques generals de la traducció jurídica i administrativa del castellà al català.
13. Identificar les interferències lingüístiques, estilístiques i de convencions que generen amb més freqüència problemes de traducció en la direcció

castellà-català, i adquirir les competències necessàries per resoldre'ls adequadament.

- 14.** Conèixer les fites de la història de la traducció als Països Catalans.
- 15.** Conèixer la traducció d'alguns grans autors catalans a altres llengües.

Continguts

Mòdul didàctic 1

Aspectes generals de la pràctica de la traducció

Marisa Presas Corbella

1. Les teories implícites sobre la traducció
2. Les modalitats de la traducció
3. L'exercici de la professió
4. La relació entre teoria i pràctica de la traducció

Mòdul didàctic 2

Qüestions de la teoria de la traducció

Marisa Presas Corbella

1. L'objecte de la teoria de la traducció
2. La interpretació en el curs de la història
3. La traducció en el curs de la història
4. Els principals paradigmes de la teoria de la traducció

Mòdul didàctic 3

La competència del traductor

Marisa Presas Corbella i Cristina Gelpí Arroyo

1. Competència bilingüe i competència traductora
2. La competència traductora
3. La interferència
4. La llengua i el text en la traducció
5. La competència del traductor en la resolució de problemes
6. Les estratègies de la traducció

Mòdul didàctic 4

Metodologia de la traducció

Cristina Gelpí Arroyo

1. L'encàrrec de traducció
2. L'anàlisi del text d'origen prèvia a la traducció
3. El tractament de l'equivalència
4. La formulació del text de destinació
5. Les eines i els recursos per a la traducció
6. L'error en traducció

Mòdul didàctic 5

La traducció entre el castellà i el català

Ona Domènech Bagaria

1. La traducció castellà-català: la traducció com a eina de normalització lingüística
2. Aspectes gramaticals conflictius en la traducció del castellà al català: interferències lingüístiques

3. Aspectes estilístics conflictius en la traducció del castellà al català: convencions lingüístiques

Mòdul didàctic 6

La traducció en la cultura catalana

Montserrat Bacardí Tomàs

1. Història de les traduccions al català i el seu impacte en la cultura i la difusió del coneixement
2. La traducció d'autors catalans a altres llengües

Bibliografia

Bacardí, M.; Fontcuberta, J.; Parcerisas, F. (ed.) (1998). *Cent anys de traducció al català (1891-1990)*. Antologia. Vic: Eumo.

Bacardí, M.; Godayol, P. (dir.) (2011). *Diccionari de la traducció catalana*. Vic: Eumo

Duarte, Carles; De Broto, Pilar. (1990). *Introducció al llenguatge jurídic*. 3a ed. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Estopà Anna; García, Cristina. (2003). *Manual de llenguatge judicial* (accessible en línia). Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia.

Gallén, E.; Llanas, M.; Ortín, M.; Pinyol i Torrens, R.; Quer, P. (2000). *L'art de traduir. Reflexions sobre la traducció al llarg de la història*. Vic: Eumo.

García de Toro, C. (2009). *La traducción entre lenguas en contacto. Catalán y español*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Hurtado Albir, A. (2001): *Traducción y traductología. Introducción a la traductología*. Cátedra, Madrid.

Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies. Theories and Applications*. Londres i Nova York: Routledge.

Nord, C. (1991): *Text Analysis in Translation Theory. Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-oriented Text Analysis*. Amsterdam: Rodopi.

Nord, C. (1996): "El error en la traducción: categorías y evaluación". A: Hurtado Albir, A. (ed.) (1996): *La enseñanza de la traducción*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I.

Oliver, A.; Moré, J.; Climent, S. (coord.). (2007). *Traducció i tecnologies*. Barcelona: Editorial UOC.

PACTE (2001). "La competencia traductora y su adquisición". *Quaderns. Revista de traducció* (núm. 6). Barcelona: Ed. Universitat Autònoma de Barcelona.

Pujol, J.; Solervicens, J.; Gallén, E.; Ortín, M. (2004). "El ámbito de la cultura catalana". A: *Historia de la traducción en España* (pàg. 623-719). Salamanca: Ambos Mundos.

Wilss, W. (1996). *Knowledge and Skills in Translator Behavior*. Amsterdam, Filadèlfia: John Benjamins.